

Marijan Vugdelija

RADNICI U VINOGRADU Mt 20, 1-16

Prispodoba o radnicima u vinogradu nalazi se samo u Mateja. U njoj se opisuje (jednako kao i u prispodobi o nemilosrdnom sluzi — Mt 18,23-35 — samo pod različitim vidom) očitovanje milosrdne Božje dobrote u novoj ekonomiji eshatološkoga Božjeg kraljevstva.¹ U toj ekonomiji nazočnoga Kraljevstva odnos između Boga i čovjeka ne karakterizira više striktna pravda, nego radije izvanredna Božja dobrotu prema potrebnom čovjeku. Međutim, prispodoba nam daje do znanja da očitovanje i iskustvo te Božje dobrote treba revolucionirati i naš stav prema Bogu i prema našem bližnjem. Naša prispodoba povezuje izravno nazočnost eshatološkoga Božjeg kraljevstva i čovjekovo vladanje. Slijedeća analiza naše prispodobe, s različitih gledišta, ima za cilj da odredi narav suodnosa između te dvije stvarnosti.

I. Literarna analiza

Prije nego prijedemo na samu egzegezu teksta, nastojat ćemo odrediti kontekst naše prispodobe u Matejevu evanđelju, razotkriti njezinu povijesnu pozadinu u Isusovu ministeriju i u Matejevoj zajednici, te suočiti njezin sadržaj s literarnim paralelama. Sve to poduzimamo s ciljem da lakše i ispravnije izdvojimo poantu njezine poruke u sadašnjem obliku.

1. Kontekst prispodobe u Matejevu evanđelju

Odlomak o nagradi Isusovih sljedbenika (19, 27-29), koji prethodi neposredno našoj prispodobi, zaključuje se izjavom: „A mnogi prvi bit će posljednji, i posljednji prvi“ (19,30). Vjerojatno je ta poslovična izreka navela Mt da uklopi našu prispodobu u njezin sadašnji kontekst. Poticaj za to povezivanje pruži-

1. Znakovito je u tom pogledu da J. JEREMIAS (*Die Gleichnisse Jesu*, Göttingen 1970, 139) i H. MERKLEIN (*Die Gottesherrschaft als Handlungsprinzip — Echter Verlag — Wuppertal 1978, 131*) naslovljuju našu prispodobu kao „Prispodoba o dobrom Gospodaru“.

la je okolnost što se u prisposobi plaća doznačuje „počevši od posljednjih pa sve do prvih“ (r.8).² To je, u stvari, jedina podudarnost koja postoji između naše prisposobe i te poslovične izreke. Ako Evanđelist tom istom izrekom zaključuje prisposobu (20,16), izmjenjujući samo položaj riječima „posljednji“ i „prvi“, znači da on u sadašnjoj formulaciji prisposobe stavlja naglasak na taj elemenat. Dakle, jedan sporadični detalj iz prisposobe — koji je imao za cilj omogućiti „prvima“ da budu svjedoci primanja onih što su bili „posljednji“ angažirani,³ tj. da potakne žalbe⁴ —, postaje u Matejevoj primjeni prisposobe dominantna misao.⁵ Kako se zaključna izreka (r. 16) ne uklapa dobro u ispriopovijedanu situaciju (naime u prisposobi se ne raspravlja problem preokreta pozicija), vjerojatno se radi o Matejevu dodatku prisposobi polazeći od 19, 30.⁶ Dodajući pripovijesti taj logion, koji je izvorno bio neovisan, Mt primjenjuje prisposobu na konkretnu situaciju svoje zajednice, tj. služi se Isusovom prisposobom u parenetske svrhe. Dakle, u tom redakcijskom dodatku govori „kršćanski propovjednik ili učitelj, koji izlaže Gospodinovu riječ“.⁷ Uokvirujući tako prisposobu s te dvije poslovične izreke (19, 30 i 20, 16), Mt je pomakao njezin izvorni naglasak: od pripovijesti koja je Isusu služila za opravdanje i utemeljenje njegove radosne vijesti (pred onima koji su je osporavali),⁸ prisposoba se pretvorila u pouku o rangu u kraljevstvu Božjem.⁹

Kada je jednom motiv preokreta ranga bio uveden u pripovijest, ona je poprimila izvjesnu nutarnju vezu s prethodnom perikopom (19, 23.30) i s diskusijom o „prvenstvu“ u Kraljevstvu (20,20-28) koja slijedi iza naše prisposobe. Naime,

2. To znači da taj detalj ima izvjesnu važnost u prisposobi. U tom svjetlu prijedlog J. JEREMIASA, da se (r.8) prevede kao „ne izuzimajući, uključujući“ (*Die Gleichnisse*, 32), pokazuje se za ovaj konkretni slučaj neosnovanim.

3. P. BENOIT — M.E. BOISMARD, *Synopse des quatre évangiles en français*. Tome II, Paris 1972, 315, br. 252; usp. također A. JÜLICHER, *Die Gleichnisreden Jesu*, II, Darmstadt 1969, 462; E. LINNEMANN, *Gleichnisse Jesu. Einführung und Auslegung*, Göttingen 1969, 90.

4. Usp. E. FUCHS, *Zur Frage nach dem historischen Jesus. Gesammelte Aufsätze*, II, Tübingen 1965, 362.

5. Dajući naslov prisposobi „Prvi i posljednji u redu Kraljevstva“, A. KRETZER želi reći da se upravo na tom parenetskom elementu nalazi naglasak prisposobe (*Die Herrschaft der Himmel und die Söhne des Reiches im Matthäusevangelium*, SBM 10, Stuttgart 1971, 272; usp. također M. PAMMENT, *The Kingdom of Heaven: according to the First Gospel*, u: NTS 27 (1981), 211-232.

6. Tako R. BULTMANN, *Die Geschichte der synoptischen Tradition* (FRLANT 29), Göttingen 1964, 224; W. PESCH, *Der Lohngedanke in der Lehre Jesu verglichen mit der religiösen Lohnlehre des Spätjudentums* (MThS. H 7), München 1955, 9; TOB (= *Traduction oecuménique de la Bible. Nouveau Testament / Les éditions du Cerf*), Paris 1977, 97 n. b); u stvari, retorička figura inkluzije tipično je Matejevo redakcijsko sredstvo (usp. J.C. FENTON, *Inclusio and Chiasmus in Matthew*, u: Stud. Evangelica, I, TU 73, Berlin 1959, 174-179).

7. J. JEREMIAS, *Die Gleichnisse*, 112.

8. Usp. P. BENOIT — M.E. BOISMARD, *Synopse*, II, 315 n. 252; W. GRUNDMANN, *Das Evangelium nach Matthäus* (ThHk), Berlin 1972, 437; L. SABOURIN, *Il Vangelo di Matteo. Teologia e esegesi* (Edizioni Paoline), II, Marino 1977, 847.

9. Usp. L. SABOURIN, *Il Vangelo di Matteo*, II, 846; E. SCHWEIZER, *The good News according to Matthew* (SPCK), London 1976, 391 sl.

pošto je bogati mladić odbio Isusov savjet (19,21), Isus komentira: „teško će bogataš ući u Kraljevstvo nebesko“ (19,23). Naprotiv, učenicima koji su ostavili sve i slijedili Isusa (19,27), Obećaje se da će sjediti na dvanaest prijestolja (19,28). Dakle, oni koji su bili „prvi“ po sudu ovoga svijeta, zbog svoga bogatstva i slave, proglašavaju se 'posljednjima' u novoj ekonomiji spasenja, i obratno. Poslovična izreka u 19,30 rekapitulira tako taj preokret¹⁰ i služi u isto vrijeme kao moto slijedećoj prisposobi (20,1-16). U stvari, Mt shvaća tu prisposobu kao novi primjer za tumačenje kako oni koji su bili „prvi“ mogu postati „posljednji“.¹¹

S druge strane, zgoda o Zebedejevim sinovima, kojih je majka za njih tražila prva mjesta u Kraljevstvu (20,20-28), poslužila je Isusu da još jednom protumači svojim učenicima tko je uistinu „velik“ i „prvi“ u toj novoj ekonomiji spasenja. Potpuno oprečno prosudbama svijeta, Isus veli da je po normama te nove ekonomije spasenja „velik“ i „prvi“ onaj koji je spreman biti poslužnik i sluga drugih.¹² Dakle, i taj je pasus povezan u izvjesnoj mjeri s našom prisposobom, jer i on govori o „prvima“ u kraljevstvu Božjem.

Kako smo gore vidjeli, naša je prisposoba preko nekih niti povezana nutarnje s onim što joj prethodi i slijedi. Upravo na temelju tog konteksta proizlazi da ona — makar nam i obznanjuje da se stara ekonomija, koja je bila temeljena na zakonu i pravdi, zamjenjuje novom, koja je utemeljena na milosti i dobroti Božjoj — ne dokida zakona i pravde. U stvari Isus nije došao „da dokine zakon. . . , nego da ga dopuni“ (Mt 5,17), tj. da uvede „višu pravdu“ (Mt 5,20). Oni koji su po pojmovima i kriterijima stare ekonomije bili „veliki“ i „prvi“, ako sada nisu spremni prihvatiti tu „višu pravednost“ eshatološkoga Božjeg kraljevstva, oni se izlažu riziku da budu degradirani, tj. da postanu „posljednji“. Tom opomenom Mt poziva članove svoje zajednice da usvoje logiku nazočnoga Božjeg kraljevstva, tj. da se obrate na „višu pravednost“ kako bi mogli postati uistinu „veliki“ i „prvi“.

2. Povijesna pozadina prisposobe u Isusovu ministeriju

Ne postoje izravne sinoptičke paralele za našu prisposobu. No, i usprkos toga, gotovo svi bibličari, priznaju njezino isusovsko porijeklo, tj. pripisuju našu prisposobu „najstarijem sloju predaje o Isusu“.¹³ Taj svoj stav opravdavaju sa-

10. Protiv G. BARTHA koji ograničava tu izreku samo 19,27 sl. (*Das Gesetzesverständnis des Evangelisten Matthäus*, u: G. Bornkamm — G. Barth — H. Held, *Überlieferung und Auslegung im Matthäusevangelium* /WMANT 1/, Neukirchen 6 1970, 112 n. 5).

11. ISTI, ondje; usp. W. GRUNDMANN, *Das Evangelium*, 437.

12. Kao primjer toga novog ponašanja predlaže se lik Sina čovječjeg „koji nije došao da bude služen, nego da služi“ (Mt 20,28).

13. H. BRAUN, *Spätjüdisch-häretischer und frühchristlicher Radikalismus*, II (BHT 24), Tübingen 2 1969, 41 n. 1; usp. E. HIRSCH, *Frühgeschichte des Evangeliums*, II: *Die Vorlagen des Lukas und das Sondergut des Matthäus*, Tübingen 1941, 316: „prava dobra predaja“; P. BONNARD, *L'Évangile selon saint Matthieu* (CNT-N-), Neuchatel-Paris 2 1970, 292.

držajem prispodobe, koji je u potpunom suglasju s karakterističnim značajkama Isusova navještaja. Međutim, kako je sadašnji smještaj prispodobe plod Matejeve redakcije, kako smo gore vidjeli, i stoga nam ne pruža informacije o ambijentu slušatelja kojima je ona prvotno bila upravljena, teško je sa sigurnošću odrediti njezino izvorno isusovsko značenje. Jedino sredstvo koje nam u tome može pomoći jest i ovaj put sadržaj naše pripovijesti u sadašnjem obliku.

Isus u prvom dijelu prispodobe (r. 1-9) ocrtava jedan od karakterističnih vidova nove ekonomije eshatološkoga Božjeg kraljevstva: tu ekonomiju karakterizira izvanredna dobrota i velikodušnost. To dolazi do izražaja time što Gospodar unajmljuje radnike i u posljednjem satu radnoga dana¹⁴ i što ih nagrađuje prema potrebi, a ne u proporciji s izvedenim radom.¹⁵ U stvari, cjelodnevnu plaću primili su i oni koji su bili uposleni od jedanaeste ure. Taj gospodar postupa kao da nije plod pristranosti, nepravde ili hirovitosti, nego samo izraz njegove velikodušnosti i suosjećanja s onima koji su bili u potrebi.¹⁶ Postupajući tako, on nikome ne nanosi nepravde, nego samo pokazuje svoju „dobrotu“ prema onima koji su bili uposleni u posljednjim trenucima (r. 15).¹⁷ Tim gospodarevim postupkom Isus prispodobljuje eshatološko Božje kraljevstvo: u toj novoj ekonomiji spasenja, Bog se pokazuje začuđujuće dobar i velikodušan prema potrebnima;¹⁸ on uvodi u blagodati toga Kraljevstva, kako nam je to Isus obznanio svojim riječima i djelima, i one koji su bili „otpisani“: grešnike i carinike (Mt 9,12).¹⁹ Dakle, tom prispodobom Isus proglašava da je godina milosti Gospodnje stigla za sve i u isto vrijeme opravdava svoj blagi stav prema grešnicima, koji je bio osporavan.²⁰

U drugom dijelu prispodobe (r. 10-15) opisuje se protest radnika koji su radili cio dan; oni se osjećaju povrijeđenima što nisu primili veću plaću od onih koji su bili kasnije angažirani. Premda neposredni kontekst ne govori o naslovni-

14. Već sami opetovani izlasci u potrazi za radnicima pokazuju da gospodar tu više traži interese radnika nego svoje vlastite.

15. Usp. W. GRUNDMANN, *Das Evangelium*, 437; E. JÜNGEL, *Paulus und Jesus* (HUTH 2), Tübingen ²1964, 164.

16. C.H. DODD, *The Parables of the Kingdom*, London ¹⁶1961, 122.

17. Da se glavni naglasak prispodobe nalazi na toj izvanrednoj dobroti gospodara (H. MERKLEIN, *Die Gottesherrschaft*, 131; G. BORNKAMM, *Studien zu Antike und Urchristentum. Gesammelte Aufsätze*, II /BEvTh 28/, München ³1970, tu: *Der Lohngedanke im Neuen Testament* /69-92/, 82), a ne na mrmljanjima oštećenih“ (J. B. BAUER, *Gnadenlohn oder Tageslohn* /Mt 20,1-16/, u: B 42/1961/, 227; usp. G. DE RU, *The Conception of Reward in the Teaching Jesus*, u: NT 8(1966), 208), pokazuje i završni izraz u zaglavnom retku prispodobe: „jer sam ja dobar“ (r. 15). Ta dobrota je polazište i stjecište i svih parenetskih izvoda koje nam daje ta prispodoba.

18. Gledana u tom svjetlu, prispodoba se predstavlja kao „očitanje dobrote Božje“ (E. LINNEMANN, *Gleichnisse Jesu*, 93); usp. također C.H. DODD, *The Parables*, 122; C.H. PREISKER, čl. TWNT, IV, 722.

19. Usp. P. BONNARD, *L'Évangile*, 292.

20. Tu misao lijepo i točno izražava J. JEREMIAS kad piše: „Bog postupa upravo kao taj gospodar. . . On tako postupa sada. . . I jer je Bog takav, stoga sam i ja takav; u stvari, ja djelujem po njegovu nalogu“ (*Die Gleichnisse*, 138 sl.).

cima prispodobe, vjerojatno je riječ o farizejima, jer je posrijedi njihv pojam Boga i naplate za djela koji se obezvrjeđuje u prispodobi.²¹ Smatrajući se „pravednicima“, jer su služili Bogu bez prestanka, oni ne prihvaćaju da se njih tretira na isti način kao i druge koji nisu pokazali takvo služenje; jasnije rečeno, oni ne podnose da se neukom narodu (am ha ares), grešnicima i carinicima pruža ista šansa kao i njima, kako to Isus proglašava. U stvari, pismoznanci i farizeji osporavaju taj Isusov proglas i stav u više navrata (usp. Mt 9,11; Lk 5,30; 15,2; 19,7). Znakovito je u tom pogledu da Lk u sva tri navedena mjesta opisuje taj protest istim izrazom koji susrećemo kod Mt 20,11: egógyzon („mrmljahu“).²² Vjerojatno je, stoga, prispodoba bila upravljena protiv „farizejske oholosti, protiv koje se Isus borio“.²³ Njihovom juridičkom poimanju Boga, Isus suprotstavlja sliku beskrajno dobroga i milosrdnog Boga koji postupa posve drukčije nego što bi mu htjela „propisati“ skučenost juridičkog mentaliteta. Na našu sreću glavni pokretač Božjeg djelovanja nije striktna pravda nego beskrajna ljubav i milosrđe. Upućujući tako na Božju dobrotu, Isus je branio svoj stav prema grešnicima i svoj proglas radosne vijesti protiv svojih „pobožnih“ kritičara.²⁴

3. Povijesna pozadina u Matejevoj zajednici

U svom sadašnjem obliku usmjerenju prispodoba je nesumnjivo upravljena Matejevoj zajednici,²⁵ njezina pouka i opomena vrijedi za članove te zajednice. Dakle, Isusovu pripovijest, koja je prvotno bila upravljena pismoznancima i farizejima, Mt je aktualizirao za konkretnu situaciju svoje crkve.²⁶ Da bi smo lakše i ispravnije shvatili njezinu poruku u današnjem obliku, potrebno je da pobliže odredimo tu novu situaciju Matejeve crkve koja se odrazila na sadašnjoj formulaciji prispodobe.

Zajednica kojoj se Mt obraća sa svojim evanđeljem prihvatila je načelno princip pripuštanja pogana u Crkvu. Činjenica je, u stvari, da su mnogi od tih pogana poslije kobne 70. godine postali članovi siropalestinskih kršćanskih zajedni-

21. E. LINNEMANN, *Gleichnisse Jesu*, 92; R. SCHNACKENBURG, *Die sittliche Botschaft des Neuens Testaments* (HMT 6), München 1962, 105: „Mrmljavci bi mogli slično kao i stariji brat u prispodobi o izgubljenom sinu (Lk 15,25-32) predstavljati one farizejske krugove koji se spotiču o Isusovu ljubav prema grešnicima i poziv koji im on upravlja“.

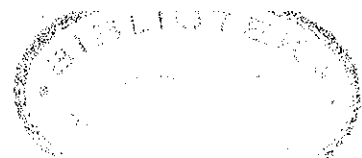
22. Toj podudarnosti daju važnost također i P. BONNARD, *L'Évangile*, 293; A. KRETZER, *Die Herrschaft*, 278 sl.

23. A. FEUILLET, *Les ouvriers de la Vigne et la théologie de l'Alliance*, u: RSR 34(1947), 316; usp. J. DUPONT, *Les ouvriers de la Vigne* (Mt 20,1-16), u: Ass Seig 22(1965), 32; J. SCHNIEWIND, *Das Evangelium nach Matthäus* (NTD 2), Göttingen 1964, 209.

24. C.H. DODD, *The Parables*, 123; G. DE RU, *The Conception*, 208.

25. A. KRETZER, *Die Herrschaft*, 274; usp. J. GNILKA, *Die Verstockung Israels: Isaias 6,9-10 in der Theologie der Synoptiker* (StANT 3), München 1961, 114; K.H. RENGSTORF, *Die Frage des gerechten Lohnes in der Verkündigung Jesu*, u: Festschrift der Arbeitsgemeinschaft für Forschung des Landes, Nordrhein-Westfalen zu Ehren des Herrn Ministerpräsidenten K. Arnold, Köln/Opladen, 1955, 147.

26. L. SABOURIN, *Il Vangelo di Matteo*, II, 848; E. SCHWEIZER, *The good News*, 395.

ca.²⁷ Ipak treba priznati da se taj prijelaz sa židovstva na kršćanski univerzalizam nije zbio bez oporbi. Poznato je da je kontroverzija glede pripuštanja pogana u novu mesijansku zajednicu bila jedan od poglavitih problema s kojima se suočavala apostolska Crkva. Konačno je taj problem riješen na način kako nam to opisuje naša prispodoba: iako malko kasnije, i poganima su se otvorila vrata Crkve, u kojoj su oni postali potpuno jednakopravni s kršćanima židovskog porijekla (usp. Dj 10,1-48). Ta napetost i problematika u krilu prve Crkve odrazila se, bez ikakve sumnje, na Matejevoj formulaciji naše prispodobe; drugim riječima, on je tu problematiku unio u svoju verziju prispodobe, odnosno pomoću te prispodobe želi dati rješenje tog problema. Sama činjenica da je Mt izabrao logion o „prvima-posljednjima“ i „posljednjima-prvima“ (19,30 i 20,16) kao kontekst prispodobi još je jedan argument više u korist te nove primjene. Uostalom, Lk 13,30 tim istim logionom zaključuje navještaj suda nad Izraelom i obećanja poganima. Tako se napetost između „pravednika“ i grešnika, koja je postojala na razini Isusova ministrija, pretvara kod Mateja u napetost između kršćana židovskog i poganskog porijekla.

Makar su žido-kršćani prihvatili ulazak pogana u Crkvu, oni se ipak nisu mirili s time da se s njima postupa na isti način kao s tim pridošlicama. Slično kao i radnici prve ure, žido-kršćani su očekivali da će imati prednost u Kraljevstvu, odnosno da će primiti više od drugih.²⁸ Sve je to stvaralo napetosti u Matejevoj zajednici, koja je bila sastavljena od Židova i pogana. U toj situaciji Isusova je prispodoba (20,1-15) poslužila Mateju kao prikladno sredstvo, zbog nekih svojih detalja, za rješavanje toga konkretnog problema unutar njegove zajednice. Dodajući izvornoj prispodobi lutajući logion (r. 16),²⁹ Mt ju je pretvorio u opomenu onima koji su prvi bili pozvani na spasenje. Oni od prvih mogu postati posljednji ako ne usvoje nove kriterije eshatološkoga Božjeg kraljevstva. Naprotiv, pogani i grešnici, koji su pozvani kasnije, mogu od posljednjih postati prvi ako spremna srca prihvate poziv na obraćenje (usp. Mt 8,12; 21,31). To nije jedini put da Isus u Matejevu evanđelju spominje taj preokret. Naime, u poglavljima koja prethode i slijede našoj prispodobi „naviješta se u više navrata konac i zamjena Židova. Tri prispodobe u pogl. 21-22, potvrđuju tu istu vijest: vinograd se doznačuje drugim vinogradarima (21,41), na gozbu se pozivaju posljednji umjesto onih koji su prvi bili pozvani“ (22,1-13).³⁰ U svjetlu svih tih podataka, identifikacija „prvih-posljednjih“ i „posljednjih-prvih“ ne stvara problem: Mt tu aludira na kršćane židovskoga i poganskoga porijekla.³¹

27. P. BONNARD, *L'Évangile*, 293.

28. Za ta iščekivanja Židova vidi: J. BONSIRVEN, *Le Judaïsme Palestinien au temps de Jésus-Christ. Sa Théologie*, I-II, Paris 1934, 91-103.

29. Usp. R. BULTMANN, *Die Geschichte*, 191; R. SCHNACKENBURG, *Die sittliche Botschaft*, 105.

30. O. da SPINETOLI, *Matteo. Commento al „Vangelo della Chiesa“* (Cittadella editrice), Perugia ³1977, 486; usp. J. DUPONT, *Les ouvriers*, 42 sl.

31. Tvrdnja G. STRECKERA da naša prispodoba služi kao objašnjenje da su „kršćani u sadašnjosti doduše 'posljednji', ali da će u budućem svijetu postati 'prvi'“ (*Der Weg der Gerechtigkeit. Untersuchung zur Theologie des Matthäus /FRLANT 82/*, Göttingen ³1971,

4. Literarne paralele

Prispodoba o radnicima u vinogradu (20,1-16) dolazi jedino u Mateja pa stoga i ne postoje prave sinoptičke paralele za nju. Ali sadržajno ona ima mnogo zajedničkoga s prispodobom o nemilosrdnom sluzi (Mt 18,23-35) i s pripoviješću Rabina Zere u rabinskoj literaturi. Uspoređenje naše prispodobe s te dvije druge slične pripovijesti pomoći će nam da bolje uočimo njezinu glavnu poruku i njezinu izvornost.

Mt 20,1-16 i Mt 18,23-35

Između te dvije pripovijesti postoje mnoge podudarnosti. Prije svega, u obje prispodobe središnja tema je neusporediva Božja dobrota koja premašuje svaku ljudsku mjeru i shvaćanje. U dijametralnoj oprečnosti s tom bezgraničnom dobrotom stoji čovjekova skučenost koja računa. Oba puta taj čovjekov računčunski stav, koji je u opreci s Božjim načinom prosuđivanja i djelovanja, kvalificira se kao „nevaljao“. Protiv takva nevaljalog stava u obje prispodobe podiže se prijekorno pitanje: „Nije li trebalo da se i ti smiluješ svome drugu, kao što sam se i ja tebi smilovao?“ (18,33) i drugo: „Zar je oko tvoje zlo, što sam ja dobar?“ (20,15b). Radi se o pitanju koje već sadrži u sebi odgovor: ono sugerira članovima kršćanske zajednice da usvoje Božji način djelovanja kao normu za svoje vlastito djelovanje.³² Nadalje, u obje se pripovijesti izričito veli da ta neusporediva Božja dobrota ne dokida pojam pravde, nego da uvodi novu kategoriju „više pravednosti“.³³ Dakle, prispodoba o radnicima u vinogradu preuzima još jednom temu koja se tretirala u prispodobi o nemilosrdnom sluzi (Mt 18,23-35), i razvija je pod drugim vidom.³⁴

Mt 20,1-16 i prispodoba Rabina Zere

Originalnost poruke te Isusove prispodobe dolazi na vidjelo sa svom jasnoćom, kada se ona usporedi s jednom analognom prispodobom u Jeruzalemskom Talmudu (Jer. Ber. 2,5c,15). Tom pripoviješću se poslužio R. Zera (oko 300 godina poslije Krista) u pogrebnom govoru u čast R. Bun bar Hijja, koji je umro u dobi od 28 godina. On je uspješnost njegova kratkog života usporedio s događajem kako je neki gospodar unajmio veliki broj radnika u svojem vinogradu. Kad

165 n. 3), po našem sudu, ne odgovara ni izvornom značenju prispodobe ni njezinoj sadašnjoj formulaciji u Matejevu evanđelju.

32. Čini nam se, stoga, sasvim neosnovanom tvrdnja: „koliko god je postupak prema posljednjim radnicima u skladu s kršćanskom ljubavlju, nije cilj prispodobe da ga utuvaluje (svojski preporučuje)“ (O. da SPINETOLI, *Matteo*, 483 n. 1).

33. E. SCHWEIZER govori u ovom kontekstu o „iznenađujućoj Božjoj pravednosti“ (*The good News*, 390), koja postaje „kamen spoticaja za čovjeka koji se ne želi odreći svojih ljudskih ideja o pravednosti i zasluži“, 394.

34. Usp. W. TRILLING, *Das Evangelium nach Matthäus*, II, 178; A. KRETZER, *Die Herrschaft*, 275.

ih je nakon dva sata posla pohodio, jedan mu je, zbog svoje marljivosti i radne sposobnosti, upao u oči. Kao nagradu za to poveo ga je na šetnju dok su drugi ostali raditi. Navečer je taj radnik primio istu plaću kao i oni koji su radili cijeli dan. I u ovom slučaju ti cjelodnevni trubljenici protestiraju: „Mi smo radili cijeli dan, a taj čovjek samo dva sata; pa ipak si mu dao cjelodnevnu plaću“. Gospodar se branio: „Nisam vam napravio nikakve nepravde; taj je radnik napravio u dva sata više nego ste vi napravili za cijeli dan.“ Služeći se tom prisposobom, govornik je želio istaći da je R. Bun bar Hijja učinio u svojem kratkom životu koliko drugi ljudi naprave u stotinu godina života.³⁵ Očito je, dakle, da ta rabinska prisposoba ima mnoge zajedničke crte s Isusovom prisposobom. Moglo bi se govoriti o dvije verzije iste pripovijesti. Međutim, sve i priznajući da postoje mnoge materijalne podudarnosti među njima, treba reći da je njihova poanta potpuno različita. U rabinskoj verziji radnik koji je radio samo dva sata zaslužio je cjelodnevnu plaću jer je u kraće vrijeme uspio napraviti koliko i oni koji su radili cijeli dan. Naprotiv, po evanđeoskoj verziji prisposobe radnici jedanaeste ure primaju cjelodnevnu plaću ne jer su je zaslužili, nego zahvaljujući samo dobroti njihova gospodara. Dakle, za razliku od rabinske verzije Isusova prisposoba želi istaći izvanrednu dobrotu toga gospodara.

Ako je rabinski govornik i poznao Isusovu prisposobu,³⁶ on ju je preradio da bi je uskladio sa židovskim poimanjem o naplati za dobra djela; naime, glavni princip tog poimanja je da „naplata stoji uvijek u proporciji s izvršenim radom“ (*Aboth* 5,23), tj. da svatko prima nagradu po svojim zaslugama, premda mi u našoj ljudskoj ograničenosti nemamo uvijek točan uvid u te zasluge.³⁷ Na pozadini toga i takva shvaćanja negodovanje radnika koji su radili cijeli dan sasvim je predvidivo i protumačivo. Međutim, Isus svojom prisposobom želi izmijeniti to i takvo shvaćanje; on svečano proglašava da ta norma više ne vrijedi u novoj ekonomiji eshatološkoga Božjeg kraljevstva.³⁸ Dolaskom te nove ekonomije, uvodi se nova logika, tj. novi kriteriji i mjere prosuđivanja. Ovaj put perspektive jednoga

35. STR-BILL, *Das Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, IV (C.H. BECK), München 1974, 493; usp. također W. GRUNDMANN, *Das Evangelium*, 438.

36. Za svojstva koja odaju da prisposoba R. Zere ima drugotni karakter u odnosu na evanđeosku prisposobu, vidi: J. JEREMIAS, *Die Gleichnisse*, 138; J. SCHMID, *L'evangelo secondo Matteo*, Brescia 1976, 371.

37. Za to i takvo shvaćanje u židovstvu, vidi: STR-BILL, *Das Kommentar*, IV, 484-500; G.F. MOORE, *Judaism in the first Centuries of the Cristian Era*, Cambridge 1954, 89-111; W. PESCH, *Der Lohngedanke*, 81-106. Na temelju takva poimanja naplate za dobra djela, stigle se u rabinskoj teologiji dotle da se Tora promatrala kao „zasebna stvarnost, neovisna o volji Božjoj; tu stvarnost pobožan čovjek prihvaća da bi 'sabirao zasluge' umnažajući opsluživanje zapovijedi i čineći tako Boga svojim dužnikom. U stvari Bog, koji je vjeran i pravedan, dužan je dati pobožnom čovjeku adekvatnu plaću za svako njegovo zaslužno djelo“ (J. SCHMID, *L'evangelo secondo Matteo*, 375; usp. još W. PESCH, *Lohngedanke*, 92 sl.; *Aboth* 2,20). To drugim riječima znači da su u tom poimanju spasenje i ljudsko djelo postala „odgovarajuće veličine“ (H. MERKLEIN, *Die Gottesherrschaft*, 130). Ta je ideja potpuno iskvarila odnos između Boga i čovjeka. Nije više bila riječ o religioznom odnosu nego o juridičkom, koji je obvezivao na isti način obje strane.

38. Usp. W. TRILLING, *Das Evangelium*, 178.

boljeg i kvalitetnijeg života ne baziraju se prvenstveno na čovjekovim zaslugama nego na Božjoj dobroti i milosrđu. Tako i u ovoj Isusovoj prisposobi dolazi na vidjelo, sa svom jasnoćom, originalnost njegove poruke.³⁹

II. Egzegeza

Pred nama je dvodjelna prisposoba.⁴⁰ Prvi dio (r. 1-9), u kojem se opisuje unajmljivanje radnika u različite ure dana, dostiže svoj vrhunac u tvrdnji da i radnici jedanaeste ure primaju istu plaću kao i oni koji su bili unajmljeni izjutra rano. Time se želi istaći, očito, velikodušnost i dobrota gospodara. Drugi dio (r. 10-15) opisuje protest rano unajmljenih radnika protiv te velikodušnosti i dobrote. Taj njihov stav kvalificira se kao neutemeljen i nevaljao. Dakle, cilj prisposobe nije samo da istakne dobrotu i velikodušnost gospodara; u tom bi se slučaju drugi dio prisposobe mogao izostaviti. Upravo tim drugim dijelom prisposoba želi kazati da očitovanje te dobrote mora imati odražaja i na naše vlastito ponašanje. To je nedvosmisleno potvrđeno u primjeni prisposobe (r. 16). Slijedeća analiza naše prisposobe ima za cilj da pobliže odredi suodnos između te dvije stvarnosti.

Prvi dio: r. 1-9

Mt 20,1-2 – Pomoću uvodne formule (omoia gar estin e basilia ton ouranon), nova ekonomija eshatološkoga Božjeg kraljevstva uspoređuje se s događajem isripovjedanim u prisposobi. Na taj se način i ova Matejeva prisposoba očituje kao razglabanje naravi i glavnih značajki kraljevstva Božjega.⁴¹ Mi smo već istakli da nije slučajno da Mt u uvodnim formulama prisposoba o Kraljevstvu mijenja vrijeme glagola uspoređivanja:^{41a} jednom dolazi futur (25,1) nekoliko puta aorist (13,24; 18,23; 22,2) i u velikoj većini slučajeva prezent (13,31.33.44.45.47; 20,1). Naime, nepobitno je da je uporaba futura i aorista u tim formulama motivirana samim stanjem stvari, tj. jer te prisposobe iznose jedan vid budućega Kraljevstva ili upućuju na njegovo očitovanje u prošlosti.⁴² Ako je to tako, onda je sigurno i uporaba prezenta namjerno odabrana: na taj se način usredotočuje pažnja na sadašnje stanje stvari u Kraljevstvu.^{42a} U stvari, naša konkretna prisposoba govori o mogućnostima i stanjima čovjeka, koji nesumnjivo pripadaju sadašnjem stadiju kraljevstva Božjega: npr. mogućnost zasluge, protestiranje, zavist.

39. W. GRUNDMANN, *Das Evangelium*, 439; usp. J. JEREMIAS, *Die Gleichnisse*, 138; A. KRETZER, *Die Herrschaft*, 293.

40. Usp. P. BENOIT-M.E. BOISMARD, *Synopse*, II, 315 n. 252.

41. W. TRILLING, *Das wahre Israel* (StANT 10), München³ 1964, 145.

41^a Usp. M. VUGDELIJA, *Pastoralni aspekti Besjede u prisposobama /Mt 13,1-52/*, Zagreb 1985, 122 bilj. 293.

42. Usp. G. STRECKER, *Der Weg*, 214 sl.

42^a Protiv J. JEREMIASA koji veli da naša prisposoba uspoređuje Kraljevstvo jedino obračunu i odatle izvodi da je kraljevstvo Božje „kao i obično u Isusovoj propovijedi, i u Mt 20,1 shvaćeno eshatološki“ (*Die Gleichnisse*, 136). Termin 'eshatološki' označuje ovdje kraljevstvo kao buduću stvarnost.

I u ovoj Matejevoj prispodobi o Kraljevstvu glavni je protagonist gospodar kuće. O njemu se veli da je unajmio prvu grupu radnika izjutra rano, tj. na samim počecima radnoga dana. Taj je radni dan na starom Srednjem istoku trajao „od izlaska sunca do pojavljivanja zvijezda”.⁴³ Prispodoba izričito kaže da su ti radnici bili zaposleni u gospodarevu vinogradu. Posebni biblijski prizvuk termina „vinograd” upućuje nas na Izraelce (usp. Iz 5,1ss; 60,21). I sami ugovor s kojim su ti prvi radnici bili unajmljeni budi u nama aluzije na Sinajski savez, koji stoji u temeljima izbora izraelskog naroda. Formalnosti su ugovora dobro precizirane,⁴⁴ tako da se protest radnika pokazuje neopravdanim: plaća nije bila nametnuta nego utvrđena zajedničkim dogovorom.

r. 3-7 – Ako je prva grupa unajmljenih radnika započela posao u šest sati izjutra (to je otprilike sat izlaska sunca kada je započinjao radni dan), onda su druge grupe radnika bile uposlene tek u 9, 12, 15 i 17 sati; u ovom posljednjem slučaju raditi se počelo samo jedan sat prije završetka radnoga dana.⁴⁵ Zanimljivo je da se s tim novim grupama radnika, koje su bile unajmljene u kasnijim satima radnoga dana, ne utvrđuje precizno plaća za njihov rad. Gospodar obećaje jednostavno da će im dati „što je pravedno” (r. 4). Već ta neodređenost pripravlja iznenađujući obračun o kojem se govori u prispodobi. Nadalje, znakovito je i to da se od svih tih potonjih grupa samo sa zadnjom zapodijeva kratki razgovor; to nam daje naslutiti da se upravo tu nalazi emfaza. U stvari se na kraju dana spominju samo dvije grupe radnika: prva i posljednja. Iz gospodareva pitanja, koje je bilo upravljeno toj posljednjoj grupi, proizlazi da su i ti radnici stajali cijelo vrijeme na trgu čekajući posao. Vjerojatno se tim detaljem želi istaći da je i izbor prvih radnika bio plod gospodareve dobrote, a ne rezultat njihove zasluge. Sama ta činjenica lišava ih prava na posebnu plaću.⁴⁶ Mada su se u izvanrednim slučajevima unajmljivali radnici za berbu i u kasnijim satima,⁴⁷ ipak je neobično i nevjerojatno da su se radnici jedan sat prije završetka radnog dana još uvijek nalazili na trgu tražeći posao. S druge strane, nevjerojatno je za uobičajeni život i to da se gospodar upućuje po peti put u istom danu na isti trg tražiti radnike.⁴⁸ Međutim, za cilj prispodobе posebno su važne upravo te pojedinosti. Naime, pomoću tih neobičnih elemenata stvara se napetost u tvorbi i odvijanju prispodobе i dolazi na vidjelo njezina poanta.

Istina je da su sveti Oci išli predaleko u alegorijskom tumačenju ura dana. Sv. Irenej je, npr., mislio da te ure predstavljaju pet stadija povijesti spasenja, koje su inaugurirali Adam, Noe, Abraham, Mojsije i Isus Krist.⁴⁹ Naprotiv, Origen

43. B. Baba Mezia 83b.

44. Plaća od jednog denara bila je uobičajena nadnica za obične radnike u ono vrijeme (Tob 5,15; Otk 6,6). Za primjere u rabinskoj literaturi vidi: STR-BILL, I, 831.

45. Usp. J. SCHMID, *L'evangelo*, 369; W. GRUNDMANN, *Das Evangelium*, 439.

46. Usp. A. KRETZER, *Die Herrschaft*, 290; O. da SPINETOLI, *Matteo*, 488. Ako je to istina, onda se odgovor radnika posljednje ure: „jer nas nitko ne najmi” (r. 7), ne smije tumačiti kako to čini J. Jeremias, tj. kao „lijenu ispriku” (*Die Gleichnisse*, 136).

47. Usp. J. JEREMIAS, *Die Gleichnisse*, 136; E. SCHWEIZER, *The good News*, 292.

48. W. TRILLING, *Das Evangelium*, 176.

49. *Adv. Haer.*, IV, 36,7.

je tu vidio predstavljene različite čovjekove dobi u kojima on može osjetiti Božji poziv: dječastvo, mladost, zrela dob, starost, i najzad čas smrti.⁵⁰ S druge strane, čini nam se neosnovanom, barem za razinu Matejeva evanđelja, i tvrdnja da te različite ure služe samo kao literarni elementi da se istakne „nejednakost uložene rada“.⁵¹ Očigledno je da je Matej, kao najstariji poznati tumač Isusove prispodobe, prepoznao u tim različitim urama po jedan vid povijesti spasenja, što na poseban način dolazi na vidjelo u suprotstavljanju „prvih“ i „posljednjih“.⁵² Upravo činjenica da ih je sveo na samo dvije grupe odaje Matejevo povijesno-spasenjsko tumačenje prispodobe: „prvi“, koji su bili unajmljeni regularnim ugovorom, jesu Židovi; „posljednji“, koji u sebi sažimaju sve potonje grupe, jesu oni koji su se odazvali Isusovu pozivu i pozivu njegovih učenika. Po Mateju, dakle, naša prispodoba suočava dvije ekonomije spasenja: staru ekonomiju, koja je bila temeljena na Zakonu i pravdi, i novu, koja je utemeljena prvenstveno na dobroti i milosti.⁵³

r. 8-9 — Izuzetna dobrota gospodara vinograda dolazi na vidjelo već i u njegovim ponovljenim izlascima u potrazi za radnicima; očito je da on tu traži više interese nezaposlenih radnika nego svoje vlastite; uistinu riječ je o dobrom čovjeku ako on unajmljuje radnike i u posljednjem satu radnoga dana (usp. r. 7). Međutim, „očitovanje te dobrote“⁵⁴ dostiže svoj vrhunac u dodjeljivanju potpune plaće također i onim radnicima koji su bili uposleni sedamnaeste ure (r. 8-9); u stvari i oni su primili po denar (r.9).⁵⁵ Taj velikodušni stav gospodara prema tim radnicima nije diktiran nekakvom njihovom specijalnom zaslugom ili povjerenjem,⁵⁶ nego je plod njegove dobrote: „jer sam ja dobar“. Pretpostaviti da su najkasnije unajmljeni radnici posebnim marom i radnom sposobnošću napravili jednako koliko i oni koji su prvi bili uposleni,⁵⁷ razrušilo bi potpuno središnju ideju Isusove prispodobe.⁵⁸ Cilj prispodobe nije, u stvari, da predstavi domaćina koji naplaćuje pravedno po zaslugama, nego da istakne njegov izuzetni postupak koji nadilazi svaki juridički odnos, tj. koji stoji u kontrastu s onim što se događa u normalnom životu. I sama činjenica da s kasnije unajmljenim radnicima nije

50. *In Mt Comm.*, XV, 32-36, u: PG 13, cc. 1349-61. Za detaljni prikaz alegorijskih tumačenja naše prispodobe, vidi: K. WEISS, *Die Frohbotschaft Jesu über Lohn und Vollkommenheit* (Ntl. Abhandlungen 12), Münster 1927, 27-41.

51. J. SCHMID, *L'evangelo*, 371.

52. Usp. A. JÜLICHER, *Die Gleichnisreden Jesu*, II, 471.

53. A. FEUILLET, *Les ouvriers*, 327.

54. E. LINNEMANN, *Gleichnisse Jesu*, 93; W. GRUNDMANN, *Das Evangelium*, 440.

55. Dodjeljivanje se plaće odvija obrnutim redom: „počevši od posljednjih pa sve do prvih“ (r. 8). Ta pojedinost nema nekakva posebnog značenja; radi se jednostavno o jednom literarnom elementu koji je nužan za stvaranje napetosti u prispodobi (r. 10-12). U stvari, da radnici prve ure nisu primili plaću posljednji, oni ne bi bili znali koliko su primili radnici sedamnaeste ure. U tom slučaju ishod, koji je prispodoba trebala imati, ne bi bio moguć.

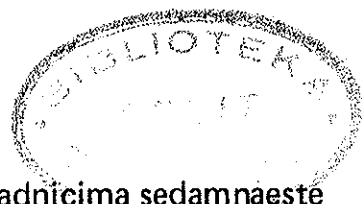
56. Tako W. MICHAELIS, *Die Gleichnisse Jesu*, Hamburg³ 1956, 123.

57. To je upravo ideja rabinske prispodobe. Vidi gore.

58. Usp. R. SCHNACKENBURG, *Die sittliche Botschaft*, 105; W. PESCH, *Der Lohngedanke*, 11 sl.; W. TRILLING, *Das Evangelium*, 176. Očito je iz rr. 11-12 da „je jednaka plaća za nejednako djelo potpuno neočekivana i osporiva“ (E. SCHWEIZER, *The good News*, 392).

napravljen precizni ugovor pokazuje bjelodano da je gospodareva velikodušnost prema njima plod njegove izvanredne dobrote i suosjećanja za njihove potrebe i za potrebe njihovih obitelji.⁵⁹ Dakle, Isus želi kazati da i Bog u novoj ekonomiji eshatološkoga Božjeg kraljevstva postupa kao taj gospodar u prispodobi; on u svojoj neusporedivoj dobroti otvara perspektive jednoga novog i kvalitetnijeg života svim ljudima: poganima jednako kao i Židovima, grešnicima jednako kao i pravednicima. To s druge strane znači da se ta mogućnost novoga života temelji na činu Božje milosti, a ne na našim zaslugama.⁶⁰ Tko odbija tu novu logiku, protivi se eshatološkom Božjem kraljevstvu koje je već nazočno u svijetu.

Drugi dio: r. 10-15

20,10-12 — Vidjevši velikodušnost gospodara prema radnicima sedamnaeste ure, unajmljenici prve ure ponadali su se da će primiti više od ugovorenoga. Jasno onda da su bili ozlovoljeni kad su primili plaću jednog denara, kako je bilo utanačeno na početku radnog dana. To njihovo negodovanje dolazi do izražaja u „mrmljanju protiv gospodara“ (r. 11). Njih je uvrijedilo što je gospodar postupio na isti način prema radnicima posljednje ure kao i prema njima koji su radili cijeli dan.⁶¹ Dakle, jedina „nepravda“ koju oni predbacuju gospodaru jest ta da je on dao istu plaću i radnicima posljednje ure. U stvari, da radnici prve ure nisu bili svjedoci gospodareve velikodušnosti prema posljednjim unajmljenicima, „oni bi otišli kući zadovoljni sa svojom plaćom“.⁶² To znači da tek uspoređivanje stvari negodovanje. Na pozadini židovskog shvaćanja naplate za djela,⁶³ lako možemo shvatiti i protumačiti taj njihov stav. Međutim, u svjetlu više pravde eshatološkoga Božjeg kraljevstva (Mt 5,20-48), ekonomije koju treba karakterizirati dobrotom i ljubavlju a ne striktnom pravdom taj njihov postupak rezultira neosnovanim i nemoralnim. Gospodar im to u svojem odgovoru (r. 13-15) daje jasno do znanja.

r. 13-15 — obraćajući se predstavniku ozlovoljenih radnika,⁶⁴ gospodar mu pokazuje sa svom jasnoćom neosnovanost njihova stava. O nekakvoj nepravdi prema njima ne može se govoriti, budući da su oni primili plaću kako je bilo dogovoreno.⁶⁵ Prispodoba to posve jasno i izričito obznanjuje: „ne činim ti krivo“ (r.13). Dajući istu plaću i radnicima posljednje ure, on nipošto ne oštećuje radnike

59. Usp. H. MERKLEIN, *Die Gottesherrschaft*, 131; W. GRUNDMANN, *Das Evangelium*, 440; E. SCHWEIZER, *The good News*, 393.

60. Dakle, tu se nalazimo pred središnjom porukom evanđelja, pred jezgrom Isusove poruke.

61. Taj njihov postupak vrlo je sličan postupku starijega brata u prispodobi o rasipnom sinu (Lk 15,29).

62. E. SCHWEIZER, *The good News*, 393.

63. Vidi gore str. 103 sl. i bilješku 37.

64. Usp. W. MICHAELIS, *Die Gleichnisse Jesu*, 176; W. GRUNDMANN, *Das Evangelium*, 440.

65. W. TRILLING, *Das Evangelium*, 177; W. GRUNDMANN, *Das Evangelium*, 440.

prve ure. Dajući jednima, neoduzima ništa drugima. Taj njegov čin velikodušnosti, koji se tu osporava, ima svoje izvorište u suverenoj volji gospodara i u njegovu pravu da raspolaže po volji s onim što mu pripada. Ipak to je još ne znači da je taj njegov čin plod hira; naprotiv, ta njegova volja i njegovo pravo u ovom konkretnom slučaju izražavaju se u njegovu iskazivanju milosrđa i ljubavi prema potrebima.⁶⁶ U stvari, on nije imao namjeru da ošteti radnike prve ure, nego da iskaže ljubav radnicima posljednje ure. Dakle, jedini motiv njegova „čudnog“ postupka jest njegova dobrota: „jer sam ja dobar“.

Svi ti detalji u prispodobi, koje smo gore naveli, pokazuju jasno da je protest radnika prve ure neosnovan; on nije motiviran revnošću za pravednost, nego je izraz egoizma i zavisti prema drugima.⁶⁷ To je sasvim jasno istaknuto izrazom „zlo oko“. Za Hebreje je to bio tehnički termin za ozlojeđenost, zavist i egoizam (usp. npr. Pnz 15,9; 28,54.56; Prop 14,10; 31,13; Mk 7,22).⁶⁸ Jer se raspoloženja i reakcije srca (koje je epicentar ljudske osobe za istočnjake) na vani izražavaju preko oka „kvalitete oka očituju kvalitete srca“.⁶⁹ Dakle, njihov ih egoizam zatvara u skučenost jedne pravednosti koje su oni sami centar i čini ih neosjetljivima za potrebe drugih. Oni u toj skučenosti protestiraju protiv očitovanja dobrote i ljubavi. Takav je njihov stav dijametralno oprečan Božjem postupanju i djelovanju u novoj ekonomiji eshatološkoga Božjeg kraljevstva, koju karakterizira dobrota i milosrđe. Redak 15b, koji tvori ključ tumačenja cijele prispodobe, pokazuje jasno da se u prispodobi ne suprotstavlja 'pravednost' i 'nepravednost', nego zloća i dobrota.

U novoj ekonomiji eshatološkoga Božjeg kraljevstva, koja se opisuje u našoj prispodobi, Bog u svojoj neusporedivoj dobroti pruža iste šanse i mogućnosti svim kategorijama ljudi: Židovima i poganima, pravednicima i grešnicima, uz uvjet da prihvate poziv na obraćenje. Umjesto da osporavamo i kritiziramo taj čin neusporedive Božje dobrote na osnovi našega poimanja „pravednosti“, prispodoba nas poziva da se obratimo na tu dobrotu,⁷⁰ tj. da usvojimo logiku 'više pravednosti' Kraljevstva (Mt 5,20-48). Tu još jednom dolazi na vidjelo da Mt uzima sasvim ozbiljno Isusov zahtjev da budemo savršeni kao Otac nebeski (5,48; usp. slični radikalni zahtjev u 18,35), ili riječima prispodobe: da budemo dobri kao Bog. Tko odbije prihvatiti te nove norme ponašanja i djelovanja, riskira da bude kvalificiran kao „zao“ tj. da bude isključen iz Kraljevstva.⁷¹

66. Usp. W. GRUNDMANN, *Das Evangelium*, 440: „Ali ta sloboda nije samovolja. . . , nego sloboda dobrote“; A. KRETZER, *Die Herrschaft*, 281; W. TRILLING, *Das Evangelium*, 177.

67. G. BAUMBACH, *Das Verständnis des Bösen in den synoptischen Evangelien*, Berlin 1963, 79 sl.; usp. J. SCHMID, *L'évangéle*, 370; W. TRILLING, *Das Evangelium*, 177.

68. Usp. J. DUPONT, *Les ouvriers*, 36 sl.; J. DUPLACY, *Le maître généreux et les ouvriers égoïstes*, u: BVC 44(1962), 21-22. Za rabinske tekstove u ovom pogledu, vidi: STR-BILL, I, 833-835; J. BONSIRVEN, *Textes rabbiniques des deux premiers siècles chrétiens*, Roma 1954, br. 16.17.38.40.

69. O. da SPINETOLI, *Matteo*, 485.

70. E. JÜNGEL, *Paulus und Jesus*, 168 n. 3; usp. H. MERKLEIN, *Die Gottesherrschaft*, 131; E. SCHWEIZER, *The good News*, 393.

71. Usp. M.D. GOULDER, *Midrash and Lection in Matthew*, London 1974, 307-311;

Primjena prispodobe: r. 16

Kao što je Isusov milosrdni stav prema carinicima i grešnicima budio revolt u dušama revnosnih Židova, tako je i jednaki stav prve Crkve prema svim njezinim članovima, bili oni židovskog ili poganskoga podrijetla, rađao zavist u dušama prvopozvanih. Suočen s tom problematikom u svojoj vlastitoj zajednici, Mt se poslužio ovom Isusovom prispodobom da pokaže tim zavidnim članovima da se taj njihov stav protivi Božjoj dobroti kako se ona očitovala u novoj ekonomiji spasenja.⁷² Iznoseći na vidjelo temeljne značajke te nove ekonomije nazočnoga Kraljevstva, on brani osporavani stav Crkve i u isto vrijeme opominje netolerantne članove svoje zajednice kako oni od prvih mogu postati posljednji, ukoliko ne prihvate nove kriterije prosuđivanja i vladanja koje nalaže ustanovljenje eshatološkoga Božjeg kraljevstva.⁷³ Dajući im tako do znanja da će imati kobne posljedice na konačnom sudu ako ne usvoje te nove norme ponašanja,⁷⁴ Mt ih poziva da usvoje ovdje i sada tu novu etiku Kraljevstva. Dakle, u svojem sadašnjem obliku prispodoba je upravljena članovima Matejeve zajednice i primjenjuje se na njihove međusobne odnose. Ističe da objava Božje dobrote u osobi Isusa Krista treba izmijeniti kvalitativno i naše međusobne odnose: drugim riječima, iskustvo te dobrote treba izmijeniti naše ponašanje i prosuđivanje.

Iz svega onoga što smo gore rekli proizlazi da bi bilo pogrešno shvatiti prispodobu „kao pouku o jednakosti nagrade u kraljevstvu Božjem za sve“.⁷⁵ Obznajući da Bog u novoj ekonomiji spasenja pruža svim ljudima koji su spremni na obraćenje, bez obzira na njihovu prošlost, jednake šanse, pripovijest ne isključuje gradaciju u Kraljevstvu.⁷⁶ Ona samo uvodi nove kriterije za prosuđivanje tko je prvi, a tko posljednji. Dosljedno tome, naša se prispodoba ne diže ni protiv ideje o zaslugama kao takve, nego ispravlja njezino poimanje u svjetlu nove ekonomije nazočnoga Kraljevstva.⁷⁷

A. KRETZER, *Die Herrschaft*, 297.

72. Stavljajući glavne glagole prispodobe u prošlo vrijeme, pripovjedač iznosi na vidjelo da se ta Božja dobrota već očitovala. Protiv J. CARMIGNACA koji drži da ta prošla vremena „nemaju neko specijalno značenje“ (*Le Mirage de l' Eschatologie*, Paris 1979, 51). Ako taj isti autor neposredno iza toga pripisuje uporabi futura (r. 16) stvarnu vrijednost („naznačuje da će se obračun, koji je pretpostavljen u prispodobi, izvršiti tek kasnije“), čini nam se da on upada u nedosljednost.

73. Usp. W. GRUNDMANN, *Das Evangelium*, 441; A. KRETZER, *Die Herrschaft*, 297.

74. Pogled na konačni sud otvara se u prispodobi uporabom futura *esontai* en te *pdlin- genesisia* i neposrednim povezivanjem sa 19,27-29, logionom u kojem se govori izričito o obećanju eshatološke nagrade.

75. Tako J. JEREMIAS, *Die Gleichnisse*, 32 sl.; usp. također R. BULTMANN, *Die Geschichte*, 216; J. SCHMID, *L'evangelo*, 371.

76. Naprotiv, M. PAMMENT drži da je prispodoba u sadanjem parenetskom obliku usredotočena upravo „na rangove u kraljevstvu nebeskom“ (*The Kingdom of Heaven*, 225).

77. Čini nam se, stoga, da tvrdnja A. KRETZERA, tj. da „mu je u 20,1-16 stalo općenito do toga da odbije ljudski zahtjev na plaću u Kraljevstvu“ (*Die Gerrschaft*, 277), nema nikakva utemeljenja u našoj prispodobi. 'Prvi' su postali 'posljednji' ne zbog toga što su očekivali nagradu za svoje služenje, nego što „oni ne mogu živjeti kao zajednica u skladu s načelima koja su utužljena (svojski preporučena) u poglavlju 18“ (E. SCHWEIZER, *The good*

III. Sažetak rezultata

— Kao i prisposoba o nemilosrdnom sluzi (Mt 18,23-35), naša pripovijest opisuje očitovanje milosrdne dobrote Božje u novoj ekonomiji eshatološkoga Božjeg kraljevstva; obje prisposobe razvijaju istu temu pod dva različita vida.

— U našoj se prisposobi stavlja na vidjelo da u toj novoj ekonomiji nije više striktna pravda koja karakterizira poglavito odnos između Boga i čovjeka nego radije neusporediva Božja dobrota prema potrebnom čovjeku.

— Uvođenje te novine u odnosu između Boga i čovjeka treba se odraziti, po našoj prisposobi, i na odnosu između čovjeka i Boga, i čovjeka i čovjeka. Drugim riječima, iskustvo neusporedive Božje dobrote u osobi Isusa iz Nazareta obvezuje čovjeka da izmijeni svoj odnos prema Bogu i prema svojem bližnjemu.

-- Umjesto da inkriminiramo, na temelju naših kategorija pravde, Božju izuzetnu dobrotu kao „nepravdu“, pozvani smo da usvojimo tu novu logiku dobrote i da se na njoj nadahnjemo u našim postupcima prema drugima. U novoj ekonomiji eshatološkoga Božjeg kraljevstva, dakle, temeljni princip koji treba ravnati odnosom: čovjek-čovjek, nije više „pravda“ nego „dobrota“.

News, 395); drugim riječima, oni su degradirani, jer je njihovo ponašanje bilo nemoralno po sudu novih kriterija koje predlaže etika kraljevstva Božjega. Jednako nam se tako čine neosnovane, u ovom kontekstu, i diskusije koje suprotstavljaju poimanje spasenja po milosti i spasenja po djelima (usp. W. TRILLING, *Das Evangelium*, 178; G. DE RU, *The Conception of Reward*, 214 sl.; G. BORNKAMM, *Der Lohngedanke*, 24 sl.; R. SCHNACKENBURG, *Die sittliche Botschaft*, 105), jer one čitaju u tekstu odgovore na teološke probleme koji se ne nalaze u autorovoj misli. Kao i u ostalom dijelu Matejeva evanđelja, tako i u ovoj prisposobi milost i djela se ne isključuju nego se dopunjavaju. Lijepo je i ispravno to zapazio A. SAND kad je napisao: „Dobrota je središnja misao prisposobe; ali ona ne dokida pojam nagrade niti ne čini radnikovo djelo bezvrijednim i sporednim“ (*Das Gesetz und die Propheten. Untersuchungen zur Theologie des Evangeliums nach Matthaus* /BU 11/, Regensburg 1974, 119). Sama činjenica da će se odlučni pravorijek o našem spasenju ili propasti temeljiti na vršenju djela ljubavi, odnosno na njihovu izostavljanju (Mt 25,31-46), ne dopušta nam da ograničimo ideju nagrade jedino na „milosnu nagradu“ (G. STRECKER, *Der Weg*, 165; J. JEREMIAS, *Die Gleichnisse*, 32). U stvari sami pojam nagrađivanja, u svom dvostrukom svjetlu nagrade za dobra i kazne za grijehe, izraz je „činjenice da čovjek sa svim svojim odlukama i svojim djelovanjem utječe na konačnu i vječnu Božju odluku o njemu, tj. da svekoliko čovjekovo djelovanje ima neopozivo posljedice“ (G. BORNKAMM, *Der Lohngedanke*, 8 sl.; usp. G. STRECKER, *Der Weg*, 165). S druge strane, sama činjenica da je isusovska etika etika poslušnosti, a ne ostvarivanja ideje autonomne etičke osobnosti (usp. L. GOPPELT, *Theologie des Neuen Testaments*, I, Göttingen 1975, 172 sl.; H. ROTTER, *Christliches Handeln. Seine Begründung und seine Eigenart*, Graz 1977, 157 n. 8) brani nam da iz nje izbacimo ideju nplate. Bog je gospodar koji zahtijeva poslušnost prema moralnom redu koji je on dao; on nagrađuje one koji opslužuju taj red a kažnjava one koji ga krše. Neosporno je da evanđelje zadržava tu ideju nagrađivanja li „samo u obliku obećanja, a ne snagom prava. . . Dakle, glavna se razlika između evanđeoske i rabinske nauke o nagrađivanju temelji na različitom određivanju odnosa između Boga i čovjeka“ (J. SCHMID, *L'evangelo*, 379). Međutim, Isus nam obznanjuje da je djelovanje čovjeka, koji moralne Božje odredbe vrši samo radi nagrade, nemoralno. Njegova je moralnost u tom slučaju puki egoizam i protivi se višoj pravdi koju Isus traži.